

سروشنامه	: صداقت رستمی، کبریا-۱۳۶۴
عنوان و نام پدیدآور	فضاهای کوچک شهری موفق (چارچوب مفهومی مبتنی بر زمینه فرهنگی) / تألیف: کبریا صداقت رستمی
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات شهرسازی، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	: ۱۲۹ ص.: مصور، جدول.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۹۴۴۸۳-۵-۹
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
یادداشت	: کتابنامه ص. ۱۱۵-۱۲۹.
موضوع	: فضاهای عمومی -- جنبه‌های اجتماعی
موضوع	: فضاهای عمومی -- ایران -- جنبه‌های اجتماعی
عنوان دیگر	: چارچوب مفهومی مبتنی بر زمینه فرهنگی.
رده بندی کنگره	: NA۹۰۵۳
رده بندی دیویی	: ۷۱۱/۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۹۵۹۹۰۲

فضاهای کوچک شهری موفق

(چارچوب مفهومی مبتنی بر زمینه فرهنگی)

تألیف: کبریا صداقت رستمی

ناشر: انتشارات شهرسازی

چاپ ناول: ۱۴۰۱

شمارگان: ۱۰۰ نسخه

قیمت: ۹۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۴۴۸۳-۵-۹

این اثر، مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است، هرکسی تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر یا پخش یا عرضه نماید مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

انتشارات شهرسازی

نشانی دفتر مرکزی: تهران، خیابان کارگر جنوبی، کوچه فردوسی، پلاک ۱۷، تلفن: ۵۵۶۴۶۳۶۷

پایگاه اطلاع رسانی و فروشگاه اینترنتی: www.Shahrsaziiran.com، پست الکترونیکی: Shahrsaziiran@Gmail.com

پیشگفتار

در میان آشفتگی شهرهای بزرگ در دنیای امروز، فضاهاى شهری مطلوب می‌توانند با بر طرف نمودن نیازهای انسانی، محدوده‌ای آرام و به دور از شلوغی شهر فراهم نمایند که شهروندان بتوانند با آن‌ها ارتباط برقرار کنند و در آن‌جا به آرامش برسند. حییبی معتقد است فضای عمومی را می‌توان عرصه حضور مردم و پاسخی کالبدی- فضایی به نیازها و خواست‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی آن‌ها در نظر گرفت؛ پاسخی کالبدی که گاه به صورت فرآیندی از پایین به بالا از سوی خود مردم مطالبه و در نهایت خلق می‌شود و گاه توسط مسئولان دولتی و در قالب فرآیندی از بالا به پایین ایجاد می‌شود. در هر صورت، این فضا بدون حضور مردم عرصه عمومی تلقی نمی‌شود (حیبی و پورمحمدرضا، ۱۳۹۲: ۷).

به طور کلی، تعاریف متفاوتی از فضای عمومی از زمانی به زمان دیگر و از مکانی به مکان دیگر ارائه شده است و در هر کدام به جنبه‌هایی از ویژگی‌های فضاهاى عمومی اشاره شده است. در برنامه‌ریزی شهری، فضای عمومی به لحاظ تاریخی به عنوان فضای باز به معنی خیابان‌ها، پارک‌ها و نواحی تفریحی، میدان‌های عمومی و در مقابل قلمروی خصوصی محل کار و سکونت تعریف می‌شود (Tonnelat, 2010). فضای عمومی شهری به فضایی با دسترسی آزاد گفته می‌شود که ساکنان شهری می‌توانند در آن با هم تعامل داشته باشند. در این فضاها، فعالیت‌های شهری اتفاق می‌افتد و مردم برای معاشرت، تبادل ایده‌ها و برقراری ارتباط با یکدیگر دور هم جمع می‌شوند. چنین فضاهاى به تجهیزاتی برای سیراحت، تعاملات اجتماعی و/یا فعالیت فیزیکی (مانند نیمکت‌ها، فواره‌ها یا زمین‌های بازی) مجهز هستند و محیطی برای گرد هم آمدن افراد فراهم می‌نمایند و کمک می‌کنند که بین آن‌ها ارتباط برقرار شود؛ از این رو همیشه صحنه تعامل، اجتماعی شدن و بازنمایی یک جامعه و همچنین یک فرهنگ بوده‌اند.

کنیرش^۱ می‌گوید «فضای عمومی، نخست فضای زندگی برای تمام افراد ساکن در شهر و کسانی که به آن وابسته‌اند و محلی برای تحرک، توقف و مکث و جایی برای تأمین امنیت و سلامت و نیز حریمی برای زندگی اجتماعی در کنار یکدیگر است» (کنیرش، ۱۳۹۲: ۱۱۱). افراد در این فضاها حرکت می‌کنند، مسیر گذر را انتخاب و با دیگران ارتباط برقرار می‌کنند و همه‌ی این اتفاقات تحت تأثیر ویژگی‌های فضا است (Ghavampour et al., 2017: 349). به لحاظ کارکردی، ذکاوت (۱۳۹۴) جنبه‌های مختلفی برای عرصه عمومی برمی‌شمرد از جمله این که عرصه عمومی را محیط اجتماعی و محیط عملکردی می‌داند. وی

معتقد است محیط اجتماعی شامل کلیه‌ی موضوعات مربوط به حضور مردم و رفتارهای جمعی آنان در عرصه عمومی می‌باشد: مراودات جمعی و فردی، گردهمایی‌ها، رویدادها و مراسم فرهنگی، اجراهای هنری در فضای شهری و کلیه مناسبتهای اجتماعی مانند صحبت کردن، غذا خوردن، خرید کردن و غیره. علاوه بر این، محیط عملکردی ناظر بر عوامل مشوق عملکرد و فعالیت در عرصه عمومی است و شامل عملکردهای رسمی مانند کاربری‌های جداره و فعالیت‌های غیررسمی درون فضا می‌گردد (ذکاوت، ۱۳۹۴: ۲۱۴-۲۱۷). همچنین، توماس^۲ نقش اجتماعی فضای عمومی را برجسته می‌کند و می‌گوید فضای عمومی حوزه حیاتی است که فرصتهایی را برای افراد و اجتماع‌های محلی به منظور توسعه و غنی‌سازی زندگی‌شان فراهم می‌آورد. وی چهار نقش را برای فضای عمومی تعریف می‌کند:

- به عنوان حوزه‌ای برای زندگی عمومی؛
- به عنوان مکانی برای ملاقات گروه‌های مختلف اجتماعی؛
- به عنوان فضایی برای نمایش نمادها و تصاویر در جامعه؛
- به عنوان بخشی از نظام ارتباطی میان فعالیت‌های شهری (توماس، ۱۹۹۱: ۲۲۲ به نقل از مهتا، ۱۳۹۸: ۴۳).

امروزه فضاهای شهری تمایل دارند که نسبت به گذشته مقیاس کوچک‌تری داشته باشند؛ اگر این فضاها خوب طراحی شوند، شهرها می‌توانند تعداد زیادی میدان داشته باشند که در فاصله نزدیک از مردم قرار می‌گیرند و استفاده‌ی روزمره را تضمین می‌نمایند (Subiza-Porez et al., 2019). فضاهای کوچک شهری از جمله مهم‌ترین و مؤثرترین فضاهای شهری در راستای دستیابی به این هدف و از جمله باارزش‌ترین بسترها برای برقراری روابط اجتماعی در شهرها محسوب می‌شوند. زیرا این فضاها به دلیل اندازه‌ی کوچک و هزینه‌های کمتر برای ساخت (به نسبت فضاهای بزرگ‌تر) می‌توانند در تعداد بالا ایجاد و در سطح شهر توزیع گردند. به این طریق شهروندان قادر خواهند بود در زمانی کوتاه و با پای پیاده به یک فضای عمومی شهری دست یابند. این فضاها مکانی هستند برای فعالیت‌های روزانه مختلف مردم در بیرون از خانه و می‌توانند زمین‌های بازی برای کودکان یا زمین تمرین برای تیم‌های ورزشی باشند. خانواده‌ها می‌توانند از سایر فعالیت‌های ثانویه مانند قدم زدن، بازی با حیوانات خانگی، گپ زدن، پیک نیک و غیره لذت ببرند (Lau, 2014: 12).

اگر فضاهای شهری کوچک خوب طراحی شوند می توانند مردم را به ماندن در فضا و تعامل با یکدیگر تشویق نمایند و بر اخلاق و روحیات آن‌ها اثر گذارند. این فضاها به دلیل این که در فاصله‌ی کم از محل زندگی افراد ساخته می شوند و امکان دسترسی سریع افراد به صورت پیاده به آن‌ها ممکن است، نقش مهمی در افزایش کیفیت زندگی شهروندان دارند. تحقیقات اخیر نشان می دهند که فضای عمومی در زمان معاصر برای تولید بهبود و حفظ حس اجتماع محلی اهمیت دارد. در این رابطه مهتا^۳ معتقد است که این فضاها که مردم اغلب دوستانشان را در آن‌جا می بینند و زندگی روزمره را می نگرند به عنوان «ساختارهای مقدس»^۴ در زندگی روزمره ساکنان محلی معنی می بخشند و نقش مهمی در زندگی شان دارند (مهتا، ۱۳۹۸: ۴۱). فضاهای شهری کوچک غالباً به علت وسعت کمی که دارند پذیرای جمعیت کمی می باشند ولی در برخی موارد محتمل است که فضا موفق شود جمعیتی بیش از آنچه که پیش بینی می شود را به خود جذب نماید که این موضوع به مزیت‌ها و ویژگی‌های غالب آن بستگی دارد. برای دستیابی به چنین فضاهای موفق‌ی لازم است طراحی فضا با در نظر گرفتن نیازهای اهالی بافت اطراف و برگرفته از ویژگی‌های متنی که در آن قرار دارند و فرهنگ افراد صورت گیرد. چرا که فضاهای شهری کوچک نیز مانند سایر فضاهای شهری، وابسته به زمینه‌ای هستند که در آن قرار دارند. آنچه که در جمعیت‌پذیری فضاهای شهری کوچک اهمیت دارد، وجود عواملی است که از دید استفاده کنندگان از این فضاها مطلوب به نظر رسیده است. بنابراین، می توان گفت موفقیت فضاهای شهری وابسته به پذیرفته شدن از سوی مردم می باشد؛ این گونه است که علل موفقیت فضاها را می توان در دیدگاه مردم نسبت به آن‌ها و میزان و نحوه‌ی استفاده از این فضاها جستجو کرد. لذا می توان مجموعه‌ی ثابتی از معیارها برای سنجش موفقیت این فضاها استفاده نمود و ضروری است معیارهای موفقیت فضاهای شهری کوچک با توجه به ادراک افرادی که از آن استفاده می کنند و ارزش‌های فرهنگی جامعه‌ی هدف تعریف شوند.

از این رو، در این کتاب تلاش شده است پس از ارائه توضیحاتی در باب فضاهای کوچک شهری، به دلیل اهمیت موضوع تفاوت‌های فرهنگی در استفاده از فضاهای شهری، به موضوع فرهنگ و زمینه فرهنگی پرداخته شود. سپس ویژگی‌های موفقیت فضاهای شهری به صورت عام و فضاهای شهری کوچک به شکل خاص مورد بحث قرار گرفته است و در انتها، مدلی بیانگر ویژگی‌های موفقیت فضاهای شهری کوچک تدوین گردیده است.

³ Mehta

⁴ Sacred structure